

האם בודק-קורונה מסתכן נגד ההלכה? / יהושע גרינשטיין

הקדמה

רמב"ם [רוצח ושמירת הנפש א/י"ד]- כל היכול להציל ולא הציל עובר על "לא תעמוד על דם רעך"
שו"ת הרדב"ז [הרי"ח (אלף תקפ"ב)]- מזה שכתב הרב ז"ל... איירי במי שיכול להציל להדיא בלא שישתכן המציל כלל.

מקור - הסתכנות וודאית לביעון הצלת הזולת

מסכת בבא מציעא ס"ב עמוד א'- שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים; אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיך עמך - חייך קודמים לחיי חבריך.
שמות ד/י"ט- "ויאמר ה' אל משה במדין לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך"
משך חכמה [שמות ד/י"ט]- מוכח, דאם היו חיים המבקשים את נפשו = לא היה צריך לילך להוציא בני ישראל ממצרים. אף על פי שכל ישראל צריכים אליו, אינו צריך להכניס עצמו בסכנה.
מסכת מכות דף י"א עמוד ב'- ואפי' ישראל צריכים לו, ואפי' שר צבא ישראל כיואב בן צרויה, אינו יוצא משם לעולם, שנאמר: "אשר נס שמה".

ספק סכנה עבור הצלת הזולת

בתלמודים

<p>מסכת נדה דף ס"א עמוד א'- הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא. אתו לקמיה דרבי טרפון. אמרו ליה: לטמרינן מר! אמר להו: היכי נעביד? אי לא אטמרינכו - חזו יתייכו, אטמרינכו - הא אמור רבנן "האי לישנא בישא, אף על גב דלקבולי לא מבעי - מיחש ליה מבעי". זילו אתון טמרו נפשייכו. העמק שאלה [קכ"ט/ד]- אם הוי ידע שהוא עלילת שקר היה חס עליהם... בלא חשש סכנת עצמו, דבחשש סכ"נ אין חיוב בשום אופן</p>	<p>תלמוד ירושלמי תרומות ח/ד-רבי איסי איתציד בספסופה. אמר רבי יונתן - יכרה המת בסדינו. אמר רבי שמעון בן לקיש - עד דאנא קטיל ואנא מיתקטיל: אנא איזיל ומשיזיב ליה בתיילא. אזל ופיסון ויהבניה ליה.</p>
---	---

בפוסקים

<p>סמ"ע [שם ב']- זה השמיטו המחבר ומור"ם ז"ל... ל"ל כיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו בפסקיהן, משו"ה השמיטוהו גם כן: (1) טעם הפת"ש [יו"ד קנ"ז/ט"ו] בשם אגודת אזור- מה דהרי"ף והרמב"ן והרא"ש והטור לא הביאו... דס"ל דתלמודא דידן פליג על הירושלמי (2) טעם הב"ח [ח"מ תכ"ח/ב]- הרמב"ם כתב "ויוכל להצילו"... אבל אינו חייב להכניס עצמו בספק סכנה להצלת חברו. (3) טעם המנחת חינוך [רל"ז/ב]- למא יתחייב להכניס עצמו בסי סכנה? והלא "וחי בהם" כתיב, ופ"נ דוחה הכל אפי' סי פ"נ!... דאדרבא; דלמא "דמא ידידיה סומק טפ"י"... באמת ד"ז מביא בשם ירושלמי... למעשה צריך עיון... דע"כ השמיטוהו הראשונים דלא ס"ל כן (4) טעם האגרות משה [יו"ד ב/קע"ד/ד]- שלא מצינו שעל לאו ד"לא תעמוד על דם רעך" יהיה חמור מכל לאוין שבתורה שיהיה מחוייב גם לחתוך אברו להציל חברו... ולפי הטעם שכתבתי... אין לחייב לאדם ליכנס בספק סכנה להצלת חברו</p>	<p>ב"י [אחרון בספר, ח"מ תכ"ח/ב]- בהגהות מיימוניות [א/ט"ו מרוצח] ... בירושלמי... אפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב ע"כ. ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי והוא ספק שו"ת הרדב"ז [הרי"ח (אלף תקפ"ב)]- אפילו יש בו קצת ספק סכנה... אפי"ה חייב להציל!... אינו חייב להכניס עצמו לספק סכנה בשביל ממונו, אבל להציל נפש חברו או שלא יבא על הערוה אפי' במקום דאיכא ספק סכנה חייב להציל והכי איתא בירושלמי. שדי חמד [מערכת הלמוד, כלל קמ"ד]- הביא שם [ויען אברהם] דאף אם יש להמציל חשש סכנה = חייב להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו מודאי סכנה</p>
<p>פתחי תשובה [יו"ד קנ"ז/ט"ו]- בתשובת הרדב"ז [ג/תרכ"ה / תרכ"ז]... אם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה, דספיקא דידיה עדיף מודאי דחבריה האגרות משה [יו"ד ב/קע"ד/ד]- לא רק שאינו צריך, אלא שגם אסור להכניס עצמו לספק סכנה, דאדרבה; הא מחללין שבת אף לרפאות מספק סכנה, וכ"ש שאסור להכניס עצמו לספק סכנה להנצל מחלול שבת ומכל הלאוין, וא"כ, אין לחייבו להכניס עצמו לספק סכנה גם בשביל להציל נפש חברו.</p>	<p>פתחי תשובה [יו"ד קנ"ז/ט"ו]- בתשובת הרדב"ז [ח"ג סימן תרכ"ה / תרכ"ז]... שאינו מחוייב זולת ממתד חסידות. העמק שאלה [קכ"ט/ד]- ונראה דדעת התו' והרא"ש... דשלא בפרהסיא ובשאר עבירות... ברוצה להחמיר ע"ע רשאי... וה"ל, לענין פיקוח נפש של חברו רשאי למסור נפשו</p>

להלכה

<p>שולחן ערוך הרב [חוי"מ, נזקי גוף ונפש ז']- (ויש חולקין בזה וספק נפשות להקל)</p>	<p>שו"ת רדב"ז [ה'רי"ח (אלף תקפב)]- אם הספק נוטה אל הודאי אינו חייב למסור עצמו להציל... אבל אם הספק אינו מוכרע אלא נוטה אל ההצלה והוא לא יסתכן ולא הציל עבר על "לא תעמוד"</p>	<p>הרב זילברשטיין [אסיא מ"א/עמ' 5]- שאין לחייב את הרופאה להכנס ולסכן את עצמה... אולם אם רוצה להתמסר להצלת החולה, מבלי לחשוב על מצבה, אשרי חלקה, וכמו שכתב הרדב"ז, שאין אדם חייב להקריב אבר למען הצלת חברו, אבל אם הוא מסכים ומוכן לאבד אבר להצלת חברו אשרי חלקו</p>	<p>שולחן ערוך הרב [חוי"מ, נזקי גוף ונפש ז']- ואפילו ליכנס בספק סכנה; יש אומרים שצריך כדי להציל את חברו ממיתה ודאית</p>
--	---	--	---

סיכום ערוך השולחן [חוי"מ תכ"ד]- הפוסקים הביאו בשם ירושלמי... והראשונים השמיטו זה מפני שבש"ס שלנו מוכח שאינו חייב... ומיהו; **הכל לפי הענין ויש לשקול הענין בפלס**, ולא לשמור א"ע יותר מדאי, ובזה נאמר "ושם אראנו בישע אלהים" = זהו ששם אורחותיו, וכל המקיים נפש מישראל כאלו קיים עולם מלא

סיכום משנה ברורה [שכ"ס/י"ט]- אם יש סכנה להמציל = אינו מחויב, דחיי קודם לחיי חברו (או"ה), ואפילו ספק סכנה נמי עדיף ספיקו דידה מודאי דחברו. אולם, **צריך לשקול הדברים היטב** אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר כאותה שאמרו "המדקדק עצמו בכך בא לידי כך" [פתחי תשובה חו"מ סי' תכ"ו].

הרב צבי שכטר [נפש הרב עמ' קס"ו]-

ב] פעם היתה בבירסק מגפת חולירע, ולמרות שהיא מחלה המדבקת מאוד, הורה הגרי"ח שהכל מחוייבים לעזור לאלו שהתעלפו ברחובות מחולשת המחלה, ולסייעם בכל מאי דאפשר, דאלו שהתעלפו הם בבחינת ודאי סכנה, והבא לסייע רק מכניס א"ע לכלל ספק סכנה, והיה סבור כדעת ההגהמיי (הוי"ד בכסי"מ פ"א מהלי רוצח הי"ד) בשם הירושלמי, דבכל כה"ג מחוייב האדם להכניס א"ע בספק סכנה בכדי להציל את חברו מודאי סכנה. והגרי"ח אף הלך בעצמו ושלח את בניו ובני ביתו לסייע בהולכת החולים שנתעלפו לביה"ח, ואף לסייעם ברפואתם. וכן הורה אף הגי"ר אלי חיים מיזלס בלאדז' בעת פרוץ המגפה שמה. ופעם אף הסיר מעל עצמו את הפאטער (מעיל הפרוזה) שלו [אעפ"י שע"י כן היה קר לו מאוד, וע"י כן הסתכן קצת בעצמו פן בחלישות גופו מכח הקור תדבק בו מחלת החולירע], בכדי לכסות בו אחד מהחולים המסוכנים עד שהכניסוהו לבית. והם - הגרי"ח והגי"ר אלי חיים - לא נחלו בזה, אך כמה מהמסייעים האחרים כן נחלו ואף מתו.

בעניני פיקוח נפש: א] בענין אי מותר לאדם להכניס א"ע בספק סכנה ע"מ להציל את חברו העומד בודאי סכנה, ע"י משנה ברורה סי' שכ"ט סי"ק י"ט מה שציין לספרי הפוסקים בזה. ומעשה אירע בימי הגרי"א שנגנבו דברים מהכנסי הקאטולית שבוילנא, ונפל החשד על כל היהודים, והיה ודאי סכנת נפשות ליהודים שיהרגו מהם באשמת הגניבה. ובא אדם אתך בשם ר' מן לשאול אצל הגרי"א, אם מותר לו לשקר ולומר שהוא גנב לאותם הדברים מהכנסייה [אע"פ שלא גנבם], ובזה יציל את כל היהודים מסכנתם הודאית, והיות שהיה בדעתו להודות (בשקר) על-שגניבתו" הנ"ל, חשב שלא תהיה שמה כ"כ ודאות שיהרגוהו, אלא רק יהיה עליו ספק סכנה אולי ייהרג עבור הודאת חטאו. והשיבו הגרי"א שהוא צריך להתיישב בדבר, וביקש ממנו שיבוא אליו למחר. ולאחר המתנת כמה שעות החליט ר' מן שלא להמתין עד למחר, אלא הלך והודה שהוא עשה את הגניבה, ולמעשה הרגוהו עבור הודאתו. (ור' מן הזה קברו סמוך לקבר הגרי"א, ורבנו הזכיר היאך שהוא זוכר שעדיין בימיו היו אומרים תפילת קל מלא רחמים במיוחד בעד אותו ר' מן).